

ATZINUMA

Pārbaudes lietā Nr.2013-152-15B

KOPSAVILKUMS

Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs), pamatojoties uz personas iesniegumu, kurā norādīts uz ārstniecības personu tiešu diskrimināciju attiecībā uz ārstniecības personu atalgojumu pagarināta normālā darba laika apstākļos, ierosināja pārbaudes lietu Nr.2013-152-15B.

Saskaņā ar Darba likuma normām darbinieka normālais nedēļas darba laiks nedrīkst pārsniegt 40 stundas. Virsstundu darbs ir darbs, kuru darbinieks veic virs normālā darba laika, un tas nedrīkst pārsniegt vidēji astoņas stundas septiņu dienu periodā, ko aprēķina pārskata periodā, kas nepārsniedz četrus mēnešus. Darbinieks, kas veic virsstundu darbu vai darbu svētku dienā, saņem piemaksu ne mazāk kā 100 procentu apmērā no viņam noteiktās stundas vai dienas algas likmes, bet, ja nolīgta akorda alga, — ne mazāk kā 100 procentu apmērā no akorddarba izcenojuma par paveiktā darba daudzumu.

Arī Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums noteic, ka amatpersonām (darbiniekiem) ir tiesības saņemt piemaksu par virsstundu darbu vai darbu svētku dienās 100 procentu apmērā no tām noteiktās stundas algas likmes, vai arī tām kompensē virsstundu darbu, piešķirot apmaksātu atpūtas laiku atbilstoši nostrādāto virsstundu skaitam citā nedēļas dienā. Šīs normas attiecināmas arī uz ārstniecības personām, kuras nodarbinātas pašvaldību iestādēs, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās vai publiski privātās kapitālsabiedrībās, kas noslēgušas līgumu par sniedzamo veselības aprūpes pakalpojumu, un kuras sniedz no valsts vai pašvaldības budžeta apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus, vai ārstniecības personām, kuras sniedz no pašvaldību budžetiem apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus pašvaldību izglītības iestādēs.

Attiecībā uz ārstniecības personu darba laiku un darba samaksu Ārstniecības likumā ir noteikts īpašs regulējums. Ārstniecības likuma 53.¹panta pirmā daļa noteic, ka ārstniecības personai piemērojamas darba tiesiskās attiecības regulējošo normatīvo aktu normas tiktāl, ciktāl šajā likumā nav noteikts citādi. Šī panta otrā un trešā daļa noteic, ka ārstniecības personai var noteikt pagarinātu normālo darba laiku, kas pārsniedz Darba likumā noteikto normālo darba laiku, ja tiek ievēroti darba drošības un veselības aizsardzības vispārīgie principi. Lai nodrošinātu ārstniecības pieejamību, pēc ārstniecības personas vai ārstniecības iestādes iniciatīvas ārstniecības personai var noteikt pagarinātu normālo darba laiku, kas nepārsniedz 60 stundas nedēļā un 240 stundas mēnesī.

Savukārt Ārstniecības likuma 53.¹panta septītā daļa noteic, ja ārstniecības personai noteikts pagarināts normālais darba laiks, darba samaksu par darbu laiku, kas pārsniedz Darba likumā noteikto normālo darba laiku, nosaka proporcionāli darba laika pieaugumam ne mazāk kā noteiktās stundas vai dienas algas likmes apmērā, bet, ja nolīgta akordalga, — atbilstoši akorddarba izcenojumam par paveiktā darba daudzumu.

Tiesībsargs secināja, ka Ārstniecības likuma 53.¹panta septītā daļa paredz atšķirīgu attieksmi pret ārstniecības personām attiecībā uz kompensāciju par virsstundu darbu, t.i., par stundām, kas tiek strādātas virs normālā darba laika.

Attiecībā uz pagarinātā normālā darba laika ilgumu tiesībsargs konstatēja, ka vairāk nekā puse ārstniecības personu ir nodarbinātas pagarināta normālā darba laika apstākļos. Tas liecina, ka vairāk nekā puse ārstniecības personu ir nodarbinātas

nesamērīgi ilgstošu darba laiku, līdz ar to šīm personām nav nodrošināts pietiekams laiks atpūtai. Vienlaikus, tiesībsargs uzskata, ka pagarināta normāla darba laika noteikšana būtībā neatrisina cilvēkresursu trūkumu veselības nozarē. Tādējādi Ārstniecības likuma 53.panta otrā un trešā daļa, kas paredz ārstniecības personām noteikt pagarinātu normālo darba laiku, nenasniedz leģitīmo mērķi, proti, nenodrošina cilvēkresursus veselības nozarē ilgtermiņā.

Tiesībsargs piekrīt nozares pārstāvju paustajam viedoklim, ka pagarināta normālā darba laika atcelšana šobrīd pilnībā nav iespējama, tomēr uzskata, ka visupirms ir jāizvērtē pagarināta normālā laika nepieciešamība, kā arī iespējas samazināt maksimālo pagarinātā normālā darba laika robežu.

Savukārt attiecībā par kompensāciju pagarināta normālā darba laika apstākļos tiesībsargs uzskata, ka valsts nav noteikusi pienācīgu aizsardzību ārstniecības personām, jo par virsstundu darbu ārstniecības personas netiek kompensētas līdzvērtīgi Atlīdzības likumā vai Darba likumā noteiktajam. Līdz ar to, secināms, ka ir nepieciešams noteikt pienācīgu aizsardzību ārstniecības personām, kurām saskaņā ar Ārstniecības likuma 53.¹pantu ir noteikts pagarinātais normālais darba laiks.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs secināja, ka Ārstniecības likuma 53.¹panta septītajā daļā noteiktā atšķirīgā attieksme, nosakot kompensāciju ārstniecības personām par virsstundu darbu, nenasniedz leģitīmo mērķi un nav samērīga ar Ārstniecības likuma 53.¹panta mērķi. Līdz ar to Ārstniecības likuma 53.¹panta septītā daļa neatbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un Satversmes 107.pantam.

Tiesībsarga rekomendācija

Ņemot vērā pārbaudes lietā Nr.2013-152-15B konstatēto un secināto, tiesībsargs aicina ne vēlāk kā līdz 2016.gada 1.augustam:

Latvijas Republikas Saeimu veikt grozījumus Ārstniecības likuma 53.¹panta septītajā daļā, lai novērstu atšķirīgu attieksmi pret ārstniecības personām, attiecībā uz kompensācijām par darbu pagarināta normālā darba laika apstākļos;

Latvijas Republikas Veselības ministriju:

- 1) izvērtēt pagarinātā normālā darba laika ietekmi uz ārstniecības personu veselību un drošību un pacientiem sniegtās veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti;
- 2) izvērtēt iespēju samazināt Ārstniecības likuma 53.¹panta trešajā daļā noteiktā nedēļas un mēneša maksimālā darba laika robežu;
- 3) izstrādāt mehānismu ar mērķi pakāpeniski atteikties no pagarinātā normālā darba laika noteikšanas ārstniecības personām.